DOI: 10.47745/ERJOG.2026.03.06

SIPOS FERENC

Közösségi média és a büntetőjog[1]

Social Media and Criminal Law

Abstract: With the rise of social media, society has gained a highly effective tool to assert its will. This also impacts criminal legislation. In connection with cases that spark great public outrage, the demand to tighten the Criminal Code regularly arises. Since the legislator is also a political actor, they yield to this pressure by passing or amending laws. I call this phenomenon, "forced legislation". However, the laws created this way often fail to meet fundamental principles, do not stand the test of practice, or are not needed at all. This article aims to demonstrate this phenomenon through specific examples.

Keywords: social media, criminal law, criminal law-making, legal populism, symbolic law-making, phantom law-making, precedent-based law-making

Összefoglaló: A társadalom egy nagyon hatékony eszközt kapott a kezébe a közösségi média megjelenésével, akaratának érvényesítésére. Ez a büntetőjog-alkotásra is hatással van. A társadalomban nagy felháborodást kiváltó esetek kapcsán rendszeresen felmerül a Btk. szigorításának igénye, amire a jogalkotó, mivel politikai szereplő is, engedve a nyomásnak, jogszabályt alkot vagy módosít. Ezt a jelenséget nevezem kényszerjogalkotásnak. Az így létrejövő jogszabályok azonban sokszor nem felelnek meg alapvető elveknek, nem állják ki a gyakorlat próbáját, vagy egyáltalán nincs is rájuk szükség. A cikk ezt a jelenséget igyekszik bemutatni konkrét példákon keresztül.

Kulcsszavak: közösségi média, büntetőjog, büntető-jogalkotás, jogpopulizmus, szimbolikus jogalkotás, fantom-jogalkotás, precedens-jogalkotás

Egy-egy témában előadások, cikkek két okból szoktak megszületni: vagy egyébként is ezzel a témával foglalkozik a szerző, vagy egyébként ez foglalkoztatja. Ebben az esetben az utóbbiról van szó.

Ha ugyanis kicsit már régebb óta és nyitott szemmel járunk ebben a világban, feltűnnek a társadalmi interakciók jellemzőinek gyors változásai. A telefonjukba bújó emberek, a ritkuló baráti találkozások, a nyomtatott sajtó eltűnése, az üzenetváltások szaporodása, a telefonhívások ritkulása, illetve a közösségi média használatának térhódítása. És ebből következik az a gondolat, hogy vajon érintik-e a változó társadalmi érintkezési szokások saját tudományterületünket, vagyis a kérdés az, hogy ez a jelenség

1 A tanulmány a Gyulafehérváron, a XI. Erdélyi Jogászgyűlésen elhangzott előadás szerkesztett változata.

milyen hatással van választott tudományterületünkre, a jogra, és azon belül a büntetőjogra. Három válasz lehetséges erre a kérdésre. Az első, hogy a közösségi média nincs rá hatással, másodszor, hogy pozitív hatást gyakorol rá, harmadikként kínálja magát a válasz, hogy a befolyása zavarokat okoz. Ez utóbbit gyanítva, a következőkben arra teszek kísérletet, hogy a közösségi média büntető anyagi jogra gyakorolt hatását bemutassam, javarészt a jogalkotás folyamatára figyelemmel.

1. A közösségi média térhódítása

Ha áttekintjük a Központi Statisztikai Hivatal legfrissebb adatait, egyértelművé válik, hogy a közösségimédia-használat napjainkra a magyar társadalom mindennapjainak szerves részévé vált. A legfrissebb, 2024-es statisztikák szerint a magyar internethasználók 90%-a használja aktívan a különféle közösségi oldalakat, ami még a világszinten egyébként kiemelkedő Európai Unió 89%-os átlagát is csekély mértékben ugyan, de meghaladja.[2]

A közösségimédia-használat elterjedtségének magas aránya ugyanakkor már nem csupán a fiatalabb nemzedékekre érvényes, mert bár igaz, hogy a 16–34 évesek körére jellemző, hogy a használat majdhogynem teljes körű, azaz 95%-os, de a 65–74 éves korosztály ilyen jellegű aktivitása is folyamatosan növekszik, fokozatosan zárkózva fel az átlaghoz.[3]

A digitális platformok megnövekedett társadalmi jelentőségét jól mutatja az a tény is, hogy a közösségimédia-használat napjainkban már nem puszta kikapcsolódást jelent, hanem egyúttal az információszerzés és a kapcsolattartás elsődleges csatornája is. Az internethasználók 87%-a rendszeresen vesz igénybe azonnali üzenetküldő szolgáltatásokat (chat, Messenger[4]), ami egyben rávilágít a hagyományos kommunikációs formák háttérbe szorulására is.[5] A KSH megállapítása szerint a használat gyakorisága és annak célja összefügg az iskolai végzettséggel is. Míg az alapfokú végzettségű rendszeres internethasználók 89%-a, addig a felsőfokú végzettségűek 84%-a vallja magát aktív közösségimédia-felhasználónak.[6]

2 KSH: Magyarország számokban, 2024 [Online]. Elérhető: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mosz/mosz_2024.pdf (letöltés ideje: 2026. 04. 23.).
3 KSH: Az információs és kommunikációs eszközhasználat főbb jellemzői a háztartásokban [Online]. Elérhető: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/ikt/2019/02/index.html (letöltés ideje: 2026. 04. 23.).
4 Messengert 85% használ, Vibert 38%, Instagramot 32%. Az internetezők 17%-a aktív a felsorolt platformokon, a hagyományos SMS viszont lassanként teljesen kikopik a használatból. NMHH [Online]. Elérhető: https://nmhh.hu/dokumentum/258933/nmhh_internethasznaloi_kutatas_2025_riport.pdf (letöltés ideje: 2026. 04. 23.).
5 KSH: Az információs és kommunikációs eszközhasználat főbb jellemzői a háztartásokban [Online]. Elérhető: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/ikt/2019/02/ikt_2019_02.pdf (letöltés ideje: 2026. 04. 23.).
6 KSH: Az információs és kommunikációs eszközhasználat főbb jellemzői a háztartásokban [Online]. Elérhető: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/ikt/2019/02/ikt_2019_02.pdf (letöltés ideje: 2026. 04. 23.).

A közösségimédia-felületek használata hasonló sajátosságokat mutat világszerte. 2025-ös adatok szerint az átlagos internethasználó naponta körülbelül 2 óra 21 percet tölt különféle közösségimédia-felületeken. Ez ugyan kevesebb, mint a 2024-es 143 perc, de még így is több mint egyharmada az egyébként online térben töltött időnek. A kor szerinti megoszlás pedig radikális emelkedést vetít előre, hiszen amíg a 65 év felettiek körében napi 1 óra 40 perc körül alakul a közösségimédia-felületeken töltött idő, a Z generáció tagjai már több mint 3 órán át görgetik a közösségi oldalakat nap mint nap.[7]

Magyarországon a közösségi média napi használatának ideje kevéssel elmarad a világátlagtól. Az átlag magyar polgár naponta 1 óra 48 percet szán ezekre a platformokra. A legnépszerűbb a TikTok – itt a fiatalabb korosztályok tagjai átlag napi 45–97 percet töltenek, míg a Facebook és az Instagram továbbra is domináns, de kiegyensúlyozottabb használati időt mutat.[8] A TikTokra jellemző továbbá, hogy a felhasználói aktívabbak az oldalon, a like, a követés, az interakció és a kereskedelmi tartalom szerepe itt jóval jelentősebb.

Mára tehát a közösségi média vált a szociális interakciók elsődleges fórumává, ahol a kommunikáció rengeteg témában és számtalan csatornán zajlik minden percben, folyamatosan és párhuzamosan, az azonnali reakció folyton fennálló lehetőségével. A társadalom hétköznapi érintkezési és tájékozódási szokásainak megváltozása pedig szükségszerűen kihat magára a társadalomra is. Az online kommunikáció lehetősége jóval nagyobb érvényesülési terepet biztosít az egyéni véleményeknek. És azt is látjuk, hogy az internetes hozzászólás önálló műfajjá vált, és ma már sokkal több, mint egy egyszerű reakció egy rövid videóra vagy egy hírre. A kommentmező az online tér egyik legfontosabb közösségi felületévé vált, térfogattá, ahol percek alatt kialakulhat vita, egyetértés vagy éppen konfliktus. A kommentkultúra így valójában egyfajta virtuális közteret hozott létre, ahol minden hozzászólás alakítja a beszélgetés hangulatát. Nem cseng le, mint a kimondott szó, hanem önálló életet kezd élni, ahol lájkokkal lehet további súlyt adni egy-egy jól sikerült hozzászólásnak. Ebben a közegben hamar formálódik olyan vélemény, amelyhez gyakran annak egyszerű megoldást kínáló volta miatt nagyon gyorsan nagyon sokan tudnak csatlakozni.

Egyes felhasználók kifejezetten a kommentmező miatt néznek meg egy videót vagy olvasnak el egy hírt. A hozzászólások gyakran önálló történetté válnak, és néha nagyobb figyelmet kapnak, mint maga az alapjául szolgáló tartalom. Ez is mutatja, mennyire fontos szerepet kapott az internetes hozzászólás az online kommunikációban. A kommentmező ma már nem csupán kiegészítése egy tartalomnak, hanem az internetes közbeszéd egyik legaktívabb tere. Takaró Mihály utalt erre a jelenségre egy

7 Statista: Daily time spent on social networking by internet users worldwide from 2012 to 2025 [Online]. Elérhető: https://www.statista.com/statistics/433871/daily-social-media-usage-worldwide/ (letöltés ideje: 2026. 04. 23.); BroadbandSearch: Average Time Spent on Social Media Per Day in 2026 [Online]. Elérhető: https://www.broadbandsearch.net/blog/average-daily-time-on-social-media (letöltés ideje: 2026. 04. 23.).

8 Statista: Daily time spent on social networking by internet users worldwide from 2012 to 2025 [Online]. Elérhető: https://www.statista.com/statistics/433871/daily-social-media-usage-worldwide/ (letöltés ideje: 2026. 04. 23.). BroadbandSearch: Average Time Spent on Social Media Per Day in 2026 [Online]. Elérhető: https://www.broadbandsearch.net/blog/average-daily-time-on-social-media (letöltés ideje: 2026. 04. 23.).

vele készült riportban. A jelenség lényegét akként summázta, hogy a kommentműveltség az, amikor az eredeti cikk, hír vagy információ ismerete híján valaki egy, az arra érkezett kommentet olvasva fogalmazza meg a saját véleményét.[9]

2. A közösségi média hatása a büntető-jogalkotásra

Tekintsük át röviden, milyen módon érintheti a megváltozott társadalmi környezet feltételrendszere a jogalkotást. Ezt elvégezni feltétlenül szükséges, hiszen tudjuk, hogy *„A jog mint kultúrtermék [...] maga is fejlődésnek alávetett, minélfogva a jogbölcsészeknek mindenesetre az is feladata, hogy a változó és változatos kultúrának megfelelő jogot megállapítsa s a jogfejlődés törvényeit feltárja".*[10]

A társadalom pillanatnyi hangulatának, aktuális véleményének közvetlen behatása a jogalkotásra, politikai berendezkedéstől függően lehet csekély, mint mondjuk egy diktatúrában vagy abszolút monarchiában, vagy döntő jelentőségű, például egy közvetlen demokráciában, de annak érvényre jutásának mindig megvannak a kialakult és szabályozott formái. A közvélemény becsatornázása a döntéshozatalba – képviseleti demokráciában – választások útján történik, azaz a jogalkotás professzionális szereplők feladata, és a folyamatba közvetlenül – a népszavazás kivételével – a közvélemény nem szólhat bele. Ha azonban az egyéni vélemények megjelenésének, összegződésének, megerősödésének és terjedésének a közösségimédia-felületeken zajló folyamatára gondolunk, erős a gyanú, hogy valójában ez a tényező a jogalkotási folyamatra is kihatással van.

Természetesen nem csak a büntetőjogra igaz ez, de a büntetőjog területéhez tartozó események a többi jogághoz képest sokkal gyakrabban és jelentősebb felháborodást és indulatot képesek kiváltani nagyobb számú emberben, viszonylag rövid idő alatt. Természetük miatt igaz, hogy elsősorban a bűnügyek azok, amelyek képesek érzékelhető hullámokat vetni a világhálón folyamatosan jelen lévő információs viharban. Továbbá a büntetőjog területére tartozó, jellemzően nagy felháborodást kiváltó események azok, amelyek sokáig képesek tematizálni a közbeszédet. Ez a felháborodás pedig természetszerűen fokozza a(z online) média érdeklődését is, ami sok esetben további sokkoló részleteket megosztva próbálja folyamatosan fenntartani a figyelmet, fokozva egyúttal az érzelmeket is. A híroldalak kommentelhető cikkei is közösségi felületekké válnak ilyenkor. A személyes vélemények pedig lájkokkal és megosztásokkal gyorsabban kapnak teret, és válnak akár eredeti kontextusuktól megfosztva széles körben ismertté. A vélemények között aztán általában radikálisabbak aratnak nagyobb sikert, melyek között sok a büntetési rendszer szükséges reformjára vonatkozóan fogalmaz meg javaslatokat, habár ezek gyakorlatba való átültetésének számos alkotmányos és emberi jogi akadálya lenne.

9 Facebook [Online]. Elérhető: https://www.facebook.com/reel/828710296845905 (letöltés ideje: 2026. 05. 23.).
10 Angyal, 1926, 11.

A változás gyors. A tömegtájékoztatás megszokott módozatai – miszerint az információ, hír, tudósítás valamilyen médium (újság, televízió, rádió) útján, felkészült szakemberek tolmácsolásában, adott esetben szakértők bevonásával jut el a közvéleményhez – egyre inkább háttérbe szorulnak. A hagyományos újságírás pedig folyamatosan alkalmazkodni kényszerül a megváltozott igényekhez, hiszen már így is lemarad a versenyben. Ma már a világon és Magyarországon is a közösségimédia-felületek számítanak a legolvasottabb híroldalaknak. A Reuters Institute Digital News Report szerint a többség számára ma már a közösségi oldalak és videómegosztók jelentik az elsődleges hírforrást, megelőzve a hírportálok közvetlen elérését is.[11]

Egyszerűsödtek viszont a hírekre adott olvasói/nézői reakciók. Nemrég még levélben vagy betelefonálva mondhatta el ki-ki a véleményét, próbálva támogatást szerezni valamilyen fontos ügyhöz esetenként, így motiválva a végrehajtó hatalmi ágat cselekvésre, vagy a törvényhozót jogszabály-módosításra vagy épp jogalkotásra. A közvélemény megjelenítésének leghatásosabb módja pedig, legalábbis ez idáig, az volt a polgári demokráciákban, amikor a tömeg az utcára vonulva próbált érvényt szerezni akaratának, tüntetés vagy akár sztrájk formájában. Ma már nem kell utcára vonulni, hogy egy véleményét kialakítani és akaratát érvényesíteni képes tömeg létrejöjjön, sőt még a fotelből sem kell hozzá felállni, mégis pillanatokon belül kialakulhat egy csoportosulás, amely markáns véleményt megfogalmazva, valamilyen követeléssel lép fel – általában a végrehajtó hatalom irányába. Az ilyen esetekhez egyre gyakrabban kapcsolódó online aláírásgyűjtésekkel pedig még nagyobb nyomaték adható egy-egy elképzelésnek.

Az internetes hozzászólásoknál, a netes közvélemény kialakulásakor pedig valójában egyfajta fordított panoptikumhatás van jelen – azaz a vélemény megfogalmazása során a hozzászóló úgy érzi, senki sem látja vagy figyeli őt, az ebből fakadó online gátlásvesztés miatt lesz aztán a hozzászólások nyelvezete, stílusa, illetve tartalma gyakran súlyosan becsületsértő. Ilyesmit analóg, fizikai helyzetekben csak jóval ritkábban tapasztalunk. Az utca embere nem vág vaskos sértéseket a neki kevésbé rokonszenves vagy éppen az őt véletlenül meglökő embertársa fejéhez, de például a közúti közlekedési viták során – amikor az autó védőburkában alakul ki az ún. deindividualizáció jelensége, ami az online gátlásvesztéshez hasonlóan a szociális gátlások háttérbe szorulásával vagy eltűnésével jár – megfigyelhetünk hasonló jelenséget.

A XXI. században a technikai környezet ugrásszerű fejlődése szükségképpen kihat a tágabb értelemben vett büntetőjog mindegyik ágára. Változik a kriminalisztika módszertana, a nyomozási technikák és a taktika is, hiszen a bűncselekmények egyre jelentősebb hányada immáron a kibertérben, jellemzően valamilyen közösségi platformon valósul meg, ahol a nyomok is digitálisak. És változik a kriminológia is, hiszen – alkalmazkodva a társadalmi élet változásaihoz – új bűncselekménytípusok, új elkövetési módok jelennek meg. Ezeknek aztán a volumene vagy nő, vagy csökken, egyik bűncselekménytípus elterjedtebbé válik, míg a másik inkább háttérbe szorul, így változik a bűnözés morfológiája. A viktimológiának is ki kell majd alakítani a megfelelő

11 Reuters Institute: Overview and key findings of the 2026 Digital News Report [Online]. Elérhető: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2026/dnr-executive-summary (letöltés ideje: 2026. 06. 21.).

szempontrendszert a digitális sértetté válás áldozati jellemzőinek vizsgálatához, és a büntetőeljárásnak is válaszokat kell találnia a „deep fake" technológia által felvetett kérdésekre.

A digitális környezet a büntető anyagi jogra is hatással van. Ez persze nem egy új keletű felismerés. A közvélemény és a büntetőjog kölcsönhatásait Angyal Pál is lajstromba szedte már *A közvélemény-büntetés* című könyvében. Angyal inkább azt a jelenséget járta körül, amikor a közvélemény büntetőjogi büntetésekhez hasonlóan okoz érzékelhető hátrányokat: *„Tapasztalati tény, hogy az egyes ember bizonyos cselekményeihez, nem ritkán bizonyos jellemvonásokat magán hordó egyéniségéhez a közvélemény oly következményeket fűz, melyek rosszalló értékítéletet fejeznek ki s abban, akit érnek, kellemetlen érzetet ébresztenek. E következményeket annálfogva, mert a tágabb értelemben vett büntetés fogalmi körébe vonhatóknak tűnnek fel: közvélemény-büntetésnek nevezem."*[12]

Ami azóta jelentősen megváltozott a digitális tér adta lehetőségek miatt, az információáramlás sebessége, az azonnali visszacsatolás és reagálás tömeges lehetősége, és ennek lehetséges politikai következményei. Alapvetően az a jelenség, hogy a társadalom szélesebb rétegeinek véleménye közvetlenül jut el a politikai döntéshozókhoz, sok lehetőséget rejt magában, hiszen az életnek számos olyan területe van, ahol a szélesebb társadalmi alapokon nyugvó konszenzus előny. De a büntetőjog valójában nem ilyen.

Bibó megállapítása szerint a magánbosszúnak a közösség számára való kisajátítása volt az az út, amelyen keresztül a büntetőjog kialakult. Figyelemre méltó megállapítása szerint nem a sértettek keresték először a köz védelmét a bűntettesekkel szemben, hanem a vádlottak a bosszuló rokonnal, a lincselő tömeggel szemben. Azaz a jogi garanciarendszerben létrehozott büntetőjog egyik fontos feladata az elkövető védelme a közösség vagy közvélemény aktuális indulatával, haragjával szemben, oly módon, hogy a megtorlás jogát a köz kiveszi az egyes emberek kezéből.[13] Ennek pedig az a módja, hogy a relatíve határozott szankciórendszer szabályai szerint, a jogalkotó semmilyen indulattól nem vezetve, nem is egy konkrét esetet akarva megtorolni, egy szabatosan leírt emberi magatartásra egy előre meghatározott büntetési nemet és tételkeretet irányoz elő. Ennek a folyamatnak az eredményeképpen tudott valójában a büntetőjog humanizálódni.

A büntetőjogi szabályokra jellemző ugyanis, hogy – mivel azok alkalmazása a legsúlyosabb beavatkozást jelentik az egyének életébe, ezért – már megalkotásukkor is figyelemmel kell(ene) lennünk az arányosság elvére. Az arányosság követelményét vizsgálva mindenekelőtt tehát az a kérdés, hogy az adott társadalmi jelenség kriminalizációja szükséges-e egyáltalán, vagy más jogág szabályozása, illetve szankciói elegendők. Amennyiben a válasz igen, további arányossági követelményként merül fel, hogy a büntetőjogban a bűncselekménytípusok eltérő tárgyi súlyához igazodó büntetési tételek összehasonlíthatóak legyenek (abszolút arányosság), azaz fontos a szankciórendszerben rögzített jogkövetkezmények arányossága is.[14] A jogalkotás folyamata igényli tehát, hogy a szóban forgó cselekményt bizonyos önkorlátozással rendelje

12 Angyal, 1933, 58.
13 Bibó, 1990, 174.
14 Nagy, 2010, 56.

büntetni a jogalkotó, és a büntetés nemének és mértékének absztrakt megválasztásakor is mértékletesség jellemezze, és teljes mértékben figyelemmel legyen az alapelvekre.

Tudjuk ugyanis, hogy *„A bosszúnak kezdetben semmiféle korlátja nem volt, a bűnösség, az arányosság, a felelősség fogalma még teljesen ismeretlen volt”*. A büntetések humanizálódásának folyamata tehát azzal kezdődik, hogy a büntetés neméről és mértékéről nem a konkrét, egyedi bűncselekmény elkövetése után közvetlenül, hanem még azt megelőzően, annak absztrakt változatát alapul véve dönt a jogalkotó. Ez szükséges is, hisz egy frissen elkövetett bűncselekmény által kiváltott indulat, harag és főként a bosszúvágy valószínűleg az arányosság elvére is hatással lenne, és egy ilyen esetben *„A normasértő tettnek csupán az a szenvedély lesz a mértéke, mely azokban kel fel, kik magukat sértve érzik és a büntetés is ennek a lelkiállapotnak fog megfelelni. A felkeltett szenvedélyek rendszerint jóval túlmennek az igazság határán.”*[15] Hiszen *„[…] a felháborodás igazolást és levezetést keres: igazolását az erkölcsi értékítélet adja meg, levezetését primitív fokon a magánbosszú, fejlettebb társadalomban a büntetőjog.”*[16]

Az ideális természetesen az lenne, ha a jogalkotás folyamata csak és kizárólag szakmai elvárások mentén haladna, és ebben a folyamatban felkészült szakemberek döntenének nyugodt körülmények között – először is az *ultima ratio*, a szubszidiaritás elvére tekintettel – arról, hogy valójában szükség van-e büntetőjogi beavatkozásra, és az arányosság elvére tekintettel arról, hogy ez milyen térfogatot kapjon.

3. Jogpopulizmus, szimbolikus, fantom- és precedens-jogalkotás

Tudjuk azonban, hogy vannak esetek, amikor a jogalkotót kriminálpolitikai rendszerén, az észszerűségi, célszerűségi szempontokon és egyéb meghatározott büntetőjogi elveken túl, a közösség aktuális véleménye, de főként kinyilvánított felháborodása determinálja valamilyen módon és mértékben. A társadalmi környezet nyilván nem csak a bűnelkövetőre van hatással, de a jogalkotó sem mentes azon társadalomnak a befolyása alól, amelyben él. Ezt a jelenséget próbálja értelmezni és leírni a jogirodalomban eltérő szempontokat kiemelve a büntetőjogi populizmus, a szimbolikus jogalkotás, a fantom-jogalkotás és a precedens-jogalkotás fogalma is.

3.1. A büntető populizmus

A büntető populizmus az, amikor a politikai szereplők a bűnözés elleni hatékony fellépés ígéretével próbálnak politikai legitimációt szerezni, úgy, hogy a büntetőpolitikai intézkedéseik egy része inkább csak szimbolikus funkciót tölt be. Anthony Bottoms használta elsőként a fogalmat, amikor a büntetőpolitikai döntéshozatal során megjelenő népszerűségi törekvéseket elemezte. A döntések kisebb mértékben szakpolitikai, nagyobbrészt nagypolitikai célokat követtek. Bottoms a büntető populizmust olyan politikai stratégiaként mutatja be, ahol a döntéshozók a közvélemény büntető

15 Illés, 1933, 6–7.
16 Bibó, 1990, 177.

igényeire hivatkozva vezetnek be szigorító intézkedéseket, de elsődleges céljuk a népszerűségszerzés.[17]

John Pratt egy egész könyvet szentelt a büntető populizmus problémakörének. A büntető populizmus Pratt szerint egy olyan sajátos jelenség, melynek hatására a szakértői tudás és a kriminológiai kutatások szerepe csökken, miközben a közvélemény elvárásai egyre nagyobb befolyást gyakorolnak a büntetőpolitikai döntésekre.[18]

3.2. A szimbolikus jogalkotás

A büntetőjog azonban ismeri a szimbolikus jogalkotás fogalmát is. Nagy Ferenc szerint a szimbolikus büntető-jogalkotás eseteiben a törvényhozó hatalom elsősorban azt a célt tűzi maga elé, hogy magát gondoskodó és dönteni képes erőként mutassa be. Itt a jogalkotás célja maga a jogalkotási folyamat, illetve annak kommunikációja a társadalom irányába. A jogalkotási potenciál bizonyítására szolgáló növekvő punitivitást és szigort általában a társadalmi elégedettség kíséri. Gond persze akkor van, ha magát a valódi problémát meg sem próbálja orvosolni, a problémakezelés kimerül a szimbolikus jellegű büntetőjogi szankció előírásában.[19]

3.3. Fantom-jogalkotás

Tóth Mihály fantom-jogalkotásnak nevezi azt a jelenséget, amikor *„egy-egy kriminális norma olykor nem feltétlenül, sőt, esetenként egyáltalán nem a reális alkalmazandóság igényével kerül a kódexbe, s, ha a jóhiszemű jogalkotói szándék teljesen mégsem zárható is ki, a tényleges alkalmazás iránt nem mutatkozik reális igény, vagy diszfunkcionálissá válhat”*.[20] Tóth szerint egyebekben *„Már szinte rendszeresnek mondható, hogy ha valamilyen aktuális, az adott pillanatban talán valóban károsnak tűnő, s persze a média által is felkapott jelenség felüti a fejét, szinte automatikusan nyomban büntetőjogi eszközökért kiáltanak. Funkcionális zavarok esetén is nyomban a Btk.-t vagy a büntetőeljárási törvényt kívánják módosítani, s ezt legtöbbször sajnos meg is teszik, hiszen a politikai erőviszonyok ma könnyen lehetővé teszik az azonnali megvalósítást.”*[21]

3.4. Precedens-jogalkotás

Tóth Mihály a precedens-jogalkotásról is szól ugyanebben a cikkében. Azokról az esetekről, amikor a jogalkotó éppen hogy az azonnali alkalmazandóság igényével alkot *ad hoc* jogszabályt egy olyan esetre, amire a büntetőjog, annak szubszidiárius jellege és arányosság elve miatt valójában nem való és nem is alkalmas. Tóth idesorolja az egy konkrét kutyatámadás miatt született *„Lex Pitbull”*-t, a sajtóban nagy visszhangot kiváltott tojásdobálások miatt a garázdaság kiegészítésével született *„Lex tojás”*-t, a zaklatás módosításával, a mérgezőpor-gyanús küldemények után született *„Lex Antrax”*-ot,

17 Bottoms, 1995, 149–150.
18 Pratt, 2007, 1–3.
19 Nagy, 2013, 128.
20 Tóth, 2016, 294.
21 Tóth, 2016, 294.

a berohanó szurkolók esetében a rendbontás tényállásának kibővítésével létrehozott *„Lex küzdőtér-védelem”* tényállását.[22]

4. A kényszerjogalkotás

A jogpopulizmus esetében tehát a büntetőjogszabály módosításának a célja a nagyobb népszerűségre törekvés, ahogyan a szimbolikus jogalkotás esetén is a lényeg nem a jogalkotás, hanem az, hogy a jogalkotó egy gondoskodó és dönteni képes erőként mutatkozzon a választópolgárok előtt. A büntetőpolitikai célok helyére ezekben az esetekben inkább nagy politikai célok állnak, úgy, ahogyan a fantom-jogalkotás esetén is látható. A precedens-jogalkotás esetén pedig a jogalkotó erőt mutat, „odacsap” egy olyan helyzetben, amikor adott esetben például egy szociálpolitikai intézkedéssel jobb eredményeket lehetne elérni, de csak jóval hosszabb idő alatt.

A változó technikai és az emiatt változó társadalmi környezetben, a jogalkotóra nehezedő nyomásra válaszul megalkotott tényállások sorában meg kell említenünk azokat az eseteket is, amikor a jogalkotásra, egy fellobbanó széles körű társadalmi felháborodás miatt, egyfajta jogi szükséghelyzetben kerül sor. Ezekben az esetekben a jogot alkotó politikai szereplő nem a népszerűségét szeretné növelni, hanem a büntetőjog-alkotással vagy módosítással menekülni igyekszik egy politikai szükséghelyzetből, ugyanis egy lefelé tartó népszerűségvesztéssel járó spirálból csak így tud kilábalni. Ezekre a helyzetekre jellemző, hogy a büntetőjogszabályok létrehozására, módosítására büntetőpolitikai szempontból valójában nincsen szükség, a jogalkotó célja a közvélemény megnyugtatása, azzal, hogy a jogalkotással demonstrálja, hogy fontosnak tartja a kérdést és foglalkozik vele. Ezekben az esetekben tehát egy sajátos társadalmi nyomásra kialakuló jogalkotási kényszerhelyzet lép fel, ezért nevezem kényszerjogalkotásnak a jelenséget. A továbbiakban – a teljesség igénye nélkül – lássunk néhány példát a jelenségre.

4.1. A vak komondor-ügy

A magam részéről a kényszerjogalkotás egyik első példájának tekintem például a 2013. április 28-i bántalmazás, a „vak komondor-ügy”[23] által keltett társadalmi felháborodást követően, 2013. június 3-án viharos gyorsasággal elfogadott[24] kapcsolati erőszak tényállását, amellyel a jogalkotó elsősorban egy kormánypárti, országgyűlési képviselő és polgármester 2013-as konkrét bántalmazási ügyére reagált. Az eset lényege szerint 2013. április 23-án éjszaka az elkövető ittasan olyan súlyosan bántalmazta élettársát, hogy az asszony nyolc napon túl gyógyuló, súlyos arcsérüléseket – darabos orrcsont- és járomcsonttörést – szenvedett, és kórházba kellett szállítani. A képviselő az eset után azzal védekezett, hogy nem emlékszik a történtekre, és hogy a sérüléseket

22 Tóth, 2016, 294.
23 Index: Inkább ezer trafikbotrány, mint egy Balogh-ügy [Online]. Elérhető: https://index.hu/belfold/2013/05/01/lemondanak_a_balheba_keveredo_fideszesek/?token=450675db25ee871c2f12208b5d75f5f9 (letöltés ideje: 2026. 04. 18.).
24 2013. évi LXXVIII. tv.

a család vak komondor kutyája okozta, mert az állat fellökte az asszonyt. Ebből az abszurd magyarázatból vált az eset országszerte, „vak komondor-ügyként" ismertté.

A családon belüli erőszak kriminológiában jól ismert jelenségére reagáló jogszabály már kihirdetésekor vetett fel kérdéseket, és azt követően is számos dogmatikai, elhatárolási kérdés és értelmezési nehézség kísérte az alkalmazását.[25]

A speciális alanyi és passzív alanyi kör tekintetében meghatározott szinte valamennyi elkövetési magatartás szerepelt már korábban is a Büntető Törvénykönyvben, amelyik pedig nem, azok nehezen értelmezhetőek. Ezekben az esetekben továbbra is a magas látencia és a bűncselekmény természetéből fakadó bizonyítási nehézségek – tanúk hiánya, a tanúk is hozzátartozók, a sértett visszavonja a vallomását – jelentik a valódi problémát.

4.2. Az állatkínzás módosításai

Az állatkínzás tényállása is többször hasonló körülmények között társadalmi nyomásra módosult és szigorodott. Az egyik legnagyobb felháborodást kiváltó esetben az történt, hogy egy balotaszállási idős asszony kutyáját büntetésből az autója után kötötte, és így vonszolta hazáig, amibe az állat belepusztult. Az eset óriási figyelmet kapott, a médiafigyelem pedig *„jogalkotási igényeket is elérő lavinát"*[26] indított el. Online aláírásgyűjtés indult – *„Petíció a kutyáját különös kegyetlenséggel kivégző, 68 éves balotaszállási nő elleni lehető legszigorúbb büntetés kiszabásáért"* –, melynek támogatására végül több mint 190 000 aláírás gyűlt össze.[27] Erőteljes társadalmi nyomás alakult ki a Btk. állatkínzásra vonatkozó rendelkezéseinek szigorítása érdekében is. Tóth Mihály jegyezte fel,[28] hogy az ügyben *„Egy állatvédő liga elnöke a televízióban tett, az internetre is felkerült nyilatkozatában az eset kapcsán »joghézagnak« minősítette, hogy nem büntethető a halott macska kínzása is".*[29] Ahogyan Tóth tanár úr, úgy én is sietek leszögezni, hogy én sem az állatkínzók megbüntetése ellen érvelek, de az állatkínzás legsúlyosabban minősülő esete büntetési tételkeretének ötéves felső határa[30] pontosan megegyezik például a különös kegyetlenséggel elkövetett súlyos testi sértés (tulajdonképpen emberkínzás) és a gondatlan emberölés maximális büntetési tételével, ami arányossági kérdéseket azért bizonyosan felvet. Az utóbbi időszak nagy botrányait kísérő társadalmi felzúdulásokat is szinte automatikusan követték a Btk.-módosítások, amikor büntetőjog-alkotással igyekeztek a lázongó közvéleményt lecsillapítani.

4.3. A kegyelmi ügy

A köztársasági elnök és az igazságügyi miniszter lemondásához vezető kegyelmi botrány kapcsán kialakult helyzetet a kormány úgy akarta megoldani és a társadalmi felháborodást csitítani, hogy törvényjavaslatot nyújtott be a köztársasági elnök

25 Pápai-Tarr, 2015, 620–627.
26 Tóth, 2021, 122.
27 https://www.peticiok.com/announcements.php?petition=peticio_a_kutyajat_kulonos_ketlgyetlenseggel_kivegz_68_eves_balotaszallasi_n_elleni_lehet_legszigorubb_buntetes_kiszabasaert&a=107900 (letöltés ideje: 2026. 06. 16.).
28 Tóth, 2021, 123.
29 Youtube [Online]. Elérhető: https://www.youtube.com/watch?v=INTHd6M3BOw (letöltés ideje: 2026. 06. 16.).
30 2012. C. tv. 244. § (3).

kegyelmezési jogának korlátozására az Országgyűléshez. A kormány javaslatára az Országgyűlés a köztársasági elnök jogkörének korlátozását meg is szavazta. Az ennek folytán, 2024. június 11-én megszületett kiegészítésben ráadásul mintha egy érdekes logikai feszültség is felsejlene. A törvény szövege szerint *„A kegyelmi jogkör gyakorlója – a (3) bekezdésben foglalt kivétellel – az elítéltet kegyelemből mentesítésben részesítheti akkor is, ha e törvény szerint ennek egyébként nincs helye”.*[31] Tehát a köztársasági elnök e törvény által nem korlátozott kegyelmezési jogát tulajdonképpen korlátoztuk, mégpedig ebben a törvényben. A módosítás további szépséghibája, hogy iskolapéldája a fantom-jogalkotásnak, hiszen valójában egyetlen személyt korlátoz, és egyetlen konkrét eset leírását látjuk viszont a jogszabályban, aminek a megismétlődésének az esélye viszonylag csekély, és az alkotmányos keretek között működő köztársasági elnök egyik alapvető jogkörének Btk.-ban történő korlátozása sem tűnik elegáns megoldásnak.

4.4. A Till Tamás-ügy

Ehhez hasonló az elévülésre vonatkozó – a Btk. 109. §, (4)-be bekerült – módosítás is. Amikor a huszonötéve megoldatlan gyermekgyilkosság elkövetője előkerült, hatalmas érdeklődést keltett a közösségi médiában, és még nagyobb felháborodást, amikor kiderült, hogy az elkövetéskor fiatalkorú elkövető büntethetősége elévült, hiszen főszabályként – néhány kivétellel a büntethetőség a büntetési tétel felső határának megfelelő idő, de legalább öt év elteltével évül el, ami ebben az esetben a tizenhat évüket betöltött, de tizennyolcadik életévüket be nem töltött fiatalkorúakra vonatkozóan tizenöt év. A Bács-Kiskun Vármegyei Főügyészség mégis arra a következtetésre jutott, hogy az el nem évülő bűncselekmények, így a minősített emberölés esetében is az elévülési idő számítása fogalmilag kizárt.[32] Ez az álláspont azonban legalábbis vitatható, hiszen az adott cselekmény a Btk. 26. § (3) bekezdése alapján kerül be az el nem évülő bűncselekmények közé, mely szerint *„Nem évül el a büntethetősége b) az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekményeknek.”* Azaz azt a kérdést kell feltennünk, hogy az adott cselekmény büntethető-e életfogytig tartó szabadságvesztéssel, amire a válasz az, hogy nem, a kiszabható büntetés legfeljebb tizenöt év.

Ráadásul inkább ez az értelmezés illeszthető bele a fiatalkorúakra vonatkozó speciális szabályozás koherens elvi rendszerébe is. A törvény minden lehetséges módon igyekszik kedvezni és újabb esélyeket adni a bűn útjára tévedt fiatalkorúnak. A rájuk vonatkozó fejezet elején leszögezi a törvény, hogy *„A fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani.”*[33] A fejezet szerint lehetőleg kerülni kell továbbá a szabadságelvonással járó szankciók alkalmazását, jóval kisebbek a rájuk irányadó büntetési tételek, bármilyen bűncselekmény esetén próbára

31 2012. C. tv. 104. § (1).
32 Az ügyészség álláspontja szerint nem évült el a Till Tamás sérelmére elkövetett emberölés [Online]. Elérhető: https://ugyeszseg.hu/az-ugyeszseg-allaspontja-szerint-nem-evult-el-a-till-tamas-serelmere-elkovetett-emberoles-a-bacs-kiskun-varmegyei-fougyeszseg-sajtokozlemenye/ (letöltés ideje: 2026. 06. 16.).
33 2012. C. tv. 106. § (1).

bocsáthatók, és tudjuk azt is, hogy életfogytig tartó szabadságvesztés is csak azzal szemben szabható ki, aki a bűncselekmény elkövetésekor már a huszadik életévét betöltötte.

Láthatóan a jogalkotó sem volt teljesen biztos az ügyészség igazában, hiszen mégiscsak szükségesnek látta beleírni a Btk.-ba, hogy az emberölés minősített esete bizony nem évül el, akkor sem, ha az elkövető fiatalkorú: *„A (2) bekezdés b) pontjában, valamint a (3) bekezdés b) és c) pontjában írt esetben a büntethetőség elévülése határidejének számításánál az ott meghatározott időtartamok az irányadók."* Ebben a megoldásban van azért elegancia. A jogalkotó az argumentum *a contrario*, azaz az ellentétből való következtetés módszerével élve elkerüli azt, hogy meg kelljen ismételnie a tényként közölt jogalkalmazói véleményt, mely szerint nem évült el a cselekmény, hanem a kisebb súlyú esetekre mondja ki, hogy az elévülési idő ott a fiatalkorúakra vonatkozó speciális maximumokhoz igazodik. Az a) pontok esetén tehát nem.

Ez a szabályozás egy tizenhat évet betöltött elkövető esetén még talán elfogadhatónak is tűnhet, de eredményezhet visszás helyzeteket is. Így például, ha egy a szóban forgó esettel egyebekben megegyező ügyben az elkövető az elkövetéskor éppen csak betöltötte a 12. életévét, cselekménye akkor sem évül el, hiszen az emberölés [160. § (1)–(2) bekezdés] esetén az alannyá válás feltételei a betöltött 12. életév és a szükséges belátás. Ebben az esetben viszont bár az állam büntetőigénye nem enyészik el, az elkövető életében végig megmarad, kizárólag intézkedés lenne alkalmazható,[34] ha például 25 év elteltével napvilágra kerülne a kiléte. Persze a javítóintézeti nevelés kivételével, hiszen javítóintézeti nevelés nem rendelhető el azzal szemben, aki az ügydöntő határozat meghozatalakor huszadik életévét betöltötte. Egy ilyen helyzetben a jogalkalmazónak valószínűleg hosszasan kellene mérlegelnie, hogy a huszonöt év elteltével egy tizenkét éves által elkövetett többszörösen minősülő emberölésre a rendelkezésre álló szankciók közül a megrovás, a próbára bocsátás vagy a jóvátételi munka lenne a legalkalmasabb, hogy a harminchét éves elkövető helyes irányú fejlődését elősegítse.

5. Összegzés

Soha a történelem folyamán ilyen könnyű nem volt a társadalom szélesebb rétegei számára a véleménynyilvánítás közügyekben. A megváltozott kommunikációs lehetőségek szükségképpen kihatnak a jogalkotásra, és így a büntetőjog-alkotás folyamatára is. Mint láttuk, a büntetőjognak már a kezdetektől egyik fontos feladata a bűntettesek védelme volt a közösség haragjával szemben. Így a jogalkotóhoz vagy a jogalkalmazóhoz informális módon becsatornázott társadalmi nyomás, a nagy tömegeket megmozgató szigorúbb büntetéseket szorgalmazó cikkek, aláírásgyűjtések, kampányok és az azok során a büntetőjoggal kapcsolatosan megfogalmazott elvárások – fogalmazzunk óvatosan – nem minden esetben eredményeznek jól illeszkedő és használható tényállásokat.

34 2012. C. tv. 106. § (2).

Az ilyen esetekre jellemző, hogy nincs valódi szakpolitikai indok a jogszabály megalkotására, és a jogalkotó célja nem is gyakorlati igények kielégítése, hanem csak a vélt vagy valós társadalmi elvárásoknak való megfelelés. Ez a gyakorlat azonban súlyosan rongálja a büntetőjog koherenciáját, aránytalanná teszi a szerkezetét, egyes esetekben nehezíti az alkalmazhatóságát. Tóth Mihály írja kicsit kesernyésen, hogy *„Jó lenne azonban, ha olykor ugyanilyen erőteljes kampány folyna annak tudatosítása érdekében is, mire alkalmas, mire képes a büntetőjog, s mire biztosan nem. S hogy nem a jogalkotás hibája, ha a gyakorlat esetleg néha korrekcióra szorul."*[35]

Ha szemügyre veszünk még néhány további, ilyen esetekben jelen lévő faktort, még inkább érthetővé válik az efölötti aggodalom. Karinthy Frigyes *Barabbás* című novellájában mutatja be azt a jelenséget, amikor jó szándékú emberek csoportja járul három nap után újfent Pilátus elé, hogy a *„kit bocsátsak szabadon?"* kérdésre most azt válaszolhassa, hogy *„a Názáretit!"*. Elhangzott a kérdés: *„És ekkor zúgás támadt, és mint a mennydörgés, zengett fel a sokaság. És a sokaság ezt kiáltotta: »Barabbást!« És rémülten néztek egymásra, mert külön-külön mindegyik ezt kiáltotta: »A názáretit!«."*[36]

A jelenet jól példázza a tömegpszichózis jelenségét. Azt a pszichológiai jelenséget, amely során egy csoport tagjai feladják egyéni véleményüket, erkölcsi kontrolljuk csökken, és a csoportban feloldódva, egymást biztatva, olyan irracionális viselkedést tanúsítanak vagy érzelmi állapotot alakítanak ki, amit egyénileg sohasem tennének.

Kísérletekkel próbálták igazolni azt a feltevést, hogy az egyének csoportjai hitelesebben ítélnek, mint az egyének külön-külön, és valóban sikerült is igazolni, hogy az egyének által elkövetett hibák a csoportítéletben interferálva kioltják egymást. Csepeli György idézi is ennek kapcsán Arisztotelészt, aki szerint *„Éppen ezért a sokaság pontosabban ítéli meg a zenei és költői műveket, mint az egyedi emberek, nevezetesen az egyik az egészből ezt a részt és mindannyian együtt pedig az egészet"*, majd megállapítja, hogy bizony a hibakiegyenlítés csak addig működik, amíg az ítélkezők között nincsenek olyanok, akik semmit sem tudnak az ítélet tárgyáról, azaz inkompetensek. Az arisztotelészi felismerés tehát csak hozzáértő egyének sokaságára lehet igaz.[37] A közösségi média ítéleteiben jelen van még egy tényező, a Dunning–Kruger-hatás kognitív torzítása is. Eszerint, míg a szakszerű ismeretekkel kisebb mértékben rendelkező emberek hajlamosak jelentősen túlbecsülni a saját képességeiket, addig a valóban hozzáértők gyakran alábecsülik a saját tudásukat, mert tisztában vannak az adott (tudomány)terület összetettségével. Éppen ezért a véleményalkotásban is azok lesznek magabiztosabbak, akik kevesebbet tudnak, és óvatosabbak azok, akik jobban megértik az adott problémát.[38] A büntetőjog-alkotás során a nagyobb tömegek véleménye ezért csak kellő óvatossággal vehető figyelembe, illetve néhány esetben – mint a halálbüntetés visszaállítása vagy a folyton felmerülő kényszermunka bevezetése – még úgy sem. A társadalmi vélemények hangerejének emelkedésével azonban számolnunk kell, és a jelenség tudomásulvételére is mindenképpen szükség van. A büntetőjog-alkotásnak azonban továbbra is az alapelvek

35 Tóth, 2021, 123.
36 Karinthy, 12–13.
37 Csepeli, 1979.
38 Kruger és Dunning, 1999.

szerint kell működnie, kialakítva valamilyen önvédelmi mechanizmust a tömegmédia nyomásából fakadó jogalkotási kényszerrel szemben.

Irodalomjegyzék

Angyal, P. (1926) *A jogbölcsészet alaptételei*. Budapest: Pilitzer.

Angyal, P. (1933) *A közvélemény-büntetés.* Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Bizottsága.

Bibó, I. (1990) *Válogatott tanulmányok, 1935–1944*. Budapest: Magvető Könyvkiadó.

Bottoms, A. (1995) 'The Philosophy and Politics of Punishment and Sentencing' in Tonry, M. (szerk.) *Crime and Justice: A Review of Research.* Chicago: University of Chicago Press.

Csepeli, Gy. (1979) *A szociálpszichológia vázlata*. Budapest: Népművelési Propaganda Iroda.

Illés, J. (1933) *Bevezetés az európai jogtörténetbe*. Budapest: Politzer Zsigmond és Fia Könyvkiadása.

Karinthy F. *Krisztus vagy Barabbás: (háború és béke).* Budapest: Athenaeum.

Kruger, J. és Dunning, D. (1999) 'Unskilled and unaware of it: how difficulties in recognizing one's own incompetence lead to inflated self-assessments', *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(6), 1121–1134.

Nagy, F. (2010) *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest: HVG-Orac.

Nagy, F. (2013) *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban.* Budapest: Akadémiai Kiadó.

Pápai-Tarr, Á. (2015) 'A kapcsolati erőszak kritikai megközelítésben', *Magyar Jog*, 11, 620–627.

Pratt, J. (2007) *Penal Populism*. London: Routledge.

Tóth, M. (2016) 'A fantom jogalkotástól a precedens törvényhozásig', in Tóth, M. (szerk.) *A büntetőjog pillérei és korlátai*. Pécs: PTE ÁJK.

Tóth, M. (2021) 'A Btk. „koncepcionális újdonságainak" utóélete', in Holé, K. és Király, E. (szerk.) *Haladás és ellenállás: Erdei Tanár Úr és más szerzők dolgozatai.* Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.